

Barbara Wiśniewska, Agnieszka Tadeusiak

Opinie i poglądy na temat roli opiekunki w wychowaniu dziecka

Pedagogika Rodziny 2/1, 161-177

2012

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Barbara Wiśniewska, Agnieszka Tadeusiak
Akademia Humanistyczno – Ekonomiczna w Łodzi

Opinie i poglądy na temat roli opiekunki w wychowaniu dziecka

Streszczenie

Zmiany w obyczajowości i zmiany w kulturze w zakresie pełnienia ról społecznych przez kobiety i mężczyzn, jak również zmiany na rynku pracy spowodowały, że coraz częściej pracujący rodzice zmuszeni są do zapewnienia dziecku opieki zastępczej. W świetle istniejących teorii przywiązania i badań dobrze jest, jeśli opiekę nad dzieckiem sprawują krewni, np. dziadkowie, bliska rodzina lub przyjaciele. Jeśli jednak nie ma takiej możliwości, konieczne jest oddanie dziecka do żłobka lub zatrudnienie opiekunki dziecięcej. Najnowsze poglądy i badania prowadzone na ten temat na świecie podkreślają, że nieprawidłowości w sprawowaniu opieki nad dzieckiem we wczesnym okresie życia mogą mieć niekorzystny wpływ na jego rozwój psychiczny. Celem badań własnych było poznanie opinii i poglądów na temat miejsca opiekunki w procesie opieki i wychowania dziecka, najczęściej spotykanych sposobów poszukiwania i wyboru opiekunki, istotnych cech charakteryzujących dobrą opiekunkę.

Słowa kluczowe: *opiekunka dziecięca, rola opiekunki, ustawa o opiece nad dziećmi do 3 lat*

Opinions and Thoughts about Role of Baby Sitter in Upbringing a Child

Summary

Changes in customs and changes in culture in social roles of women and men, as well as changes in the labor market caused that more and more working parents are forced to provide child foster care. In the light of existing attachment theory and research it is good, if child care is exercised by relatives such as grandparents, close family or friends. However, if this is not possible, putting the child to day care or babysitting jobs for children is necessary. The latest ideas and research on this topic in the world prove that irregularities in the care of a child in early life may have an adverse effect on his psychological development. Target of this studies was to

learn opinions and views on the place of carers in the care and upbringing of the child, the most common ways of searching for and choosing a childminder, and the essential characteristics of a good babysitter.

Keywords: *children's baby sitter, the role of baby sitter, the law on the care of children up to 3 Years*

Wprowadzenie

Zmiany w kulturze i obyczajowości w zakresie pełnienia ról społecznych przez kobiety i mężczyzn, jak również transformacja ekonomiczno-gospodarcza, spowodowały zmianę sytuacji wielu rodzin. W przypadku pracy zarobkowej obojga rodziców konieczne jest zorganizowanie zastępczej opieki nad dziećmi.

W świetle badań prowadzonych nad opieką nad dziećmi [Bryant, Harris i Newton, 1980; Mayall i Petrie, 1983; Moss, 1987; Melhuish, 1990] najlepszym rozwiązaniem jest, kiedy dzieckiem mogą zająć się bliscy krewni np. dziadkowie lub najbliższa rodzina. Ostatnimi czasy popularną formą opieki nad dzieckiem stała się opieka domowa.

Przywiązanie we wczesnym dzieciństwie

Okres wczesnego dzieciństwa obejmuje 3 pierwsze lata życia dziecka i jest to czas bardzo dynamicznego rozwoju człowieka. Koncepcje teoretyczne rozwoju dziecka mówią o wzajemnych powiązaniach procesów rozwoju fizycznego, psychomotorycznego, emocjonalnego i poznawczego oraz funkcjonowania rodziny, która stanowi główne środowisko wychowawcze dziecka. Przebieg tych procesów może łatwo ulec zachwianiu, kiedy zadziałają niekorzystne czynniki biologiczne bądź psychospołeczne. Reakcją bezpośrednią mogą być zaburzenia emocjonalne, a w dalszej perspektywie rozwojowej mogą pojawić się zaburzenia rozwoju osobowości [Wolańczyk, 2005].

Poczucia bezpieczeństwa odgrywa bardzo istotną rolę w społeczno-emocjonalnym rozwoju człowieka. W procesie ewolucji wykształciły się takie zachowania, jak przytulanie się, podążanie za opiekunem, wydawanie odgłosów, dzięki którym dziecko zapewnia sobie stały związek z opiekującą się nim osobą. Zjawisko to John Bowlby [1969] nazwał przywiązaniem. Przywiązanie to istnienie silnej więzi między dwojgiem ludzi. J. Bowlby zakładał istnienie biologicznie uwarunkowanych zachowań niemowlęcia prowadzących do bliskości opiekuna jak i pewnych zachowań dorosłego, odpowiadających na zachowanie dziecka. Według niego przywiązanie roz-

wijające się między matką a dzieckiem jest podstawą wszelkich relacji interpersonalnych w późniejszych latach jego życia.

Koncepcja monotropii Bowlby'ego, zakładająca przywiązanie wobec jednego opiekuna, zwykle matki, wywołała wiele kontrowersji, a badania, które przeprowadzili Schaffer i Emerson [1964], dostarczyły odmiennych wyników.

Badacze ci obserwowali zachowania 60 niemowląt w ich domach. Zauważyli, że pierwsze silne przywiązanie wobec konkretnej osoby występuje w 7–8 miesiącu życia, u większości dzieci przywiązanie rozwinęło się wobec innych osób poza matką, np. byli to ojcowie, rodzeństwo, dziadkowie, przyjaciele rodziny itp. Ponadto do 18 miesiąca życia zaledwie 13% dzieci rozwinęło przywiązanie tylko wobec jednej osoby, pozostałe niemowlęta wobec kilku osób.

Autorzy tych badań Schaffer i Emmerson wysnuli następujące wnioski: „*Matką* może być zarówno kobieta jak i mężczyzna, a *macierzyństwo* może sprawować kilka osób. Każda osoba, która dostarcza dziecku bogatej stymulacji sensorycznej i częstych interakcji, może stać się obiektem przywiązania, nawet jeśli nie jest źródłem pożywienia” [Birch, 2007, s. 39].

Opiekunka dziecięca i jej rola w wychowaniu dziecka

Domowa opiekunka dziecięca to ostatnio popularna forma opieki nad małym dzieckiem. Opiekunka dziecięca, jak sama nazwa wskazuje, opiekuje się dzieckiem pod nieobecność rodziców. To w okresie sprawowania przez nią opieki jedna z najważniejszych osób w życiu dziecka, mająca duży wpływ na jego prawidłowy, harmonijny rozwój.

Opieka to „dawanie oparcia, wsparcia, zaspokajanie potrzeb (właściwości ludzkich będących potrzebą), których jednostka nie umie, nie może lub nie jest w stanie samodzielnie zaspokoić, żeby zachować równowagę biologiczną i psychiczną, przeżyć, zachować zdrowie, jakość życia, zapewnić prawidłowy rozwój (doprowadzić jednostkę do dojrzałości) i ciągłość gatunku” [Gajewska, 2004, s. 20].

Działalność opiekuńcza polega na stwarzaniu dziecku możliwości korzystania z rozmaitych dóbr, sytuacji, osób, przedmiotów, warunkujących zaspokajanie dziecięcych potrzeb i udzielanie mu niezbędnej pomocy.

Opiekun nie tylko dostarcza podopiecznemu np. pożywienie, ale uczy jednocześnie jak je spożywać, jak posługiwać się sztucami. Dając dziecku zabawkę, opiekun stwarza warunki do zabawy i instruuje, w jaki sposób można bawić się tą zabawką. Przy nabywaniu nowych wiadomości i umie-

jętności jednocześnie opiekuje się dzieckiem, dbając o psychiczny i fizyczny komfort podopiecznego, np. wywietrzone pomieszczenie, przyjazną atmosferę.

Prawidłowa opieka polega na respektowaniu wszystkich potrzeb dziecka, zarówno wiscerogennych (picie, jedzenie, zapobieganie uszkodzeniom ciała itp.), także psychogennych (twórczości, samorealizacji, nowych doświadczeń, bezpieczeństwa itp.) oraz socjogennych (miłości, akceptacji, uznania społecznego).

Należyta opieka nie tylko powoduje zaspakajanie podstawowych potrzeby dziecka, ale także przyczynia się do powstawania potrzeb nowych. Właściwie sprawowana opieka kształtująca różne potrzeby, umożliwia jednocześnie ich zaspokajanie przez dziecko i przyczynia się do samodzielności i rozwoju osobowości dziecka. Pomoc w zaspokajaniu potrzeb dziecka nie polega na usuwaniu z jego życia wszystkich przeszkód i problemów, ale na niwelowaniu trudności, które przekraczają aktualne możliwości dziecka. Zarówno opieka niedostateczna, jak i nadmierna może wyrządzić krzywdę dziecku.

Znalezienie odpowiedniej opiekunki to nietatwe zadanie, rodzice najczęściej poszukują jej przez znajomych. Opiekunka z polecenia to osoba sprawdzona, budząca zaufanie. Pomocne mogą być też ogłoszenia w prasie czy telegazecie, a także poszukiwania za pomocą Internetu. Na dyskusyjnych forach internetowych można zasięgnąć porady, porozmawiać z innymi rodzicami, dowiedzieć się jak znaleźć dobrą nianię i gdzie jej szukać. Część rodziców korzysta z powstających w Polsce agencji niani i opiekunek. Są to agencje pośrednictwa pracy i doradztwa personalnego, pośredniczące w rekrutacji pracownika na określone stanowisko (np. niani, opiekuna osób starszych, pomocy domowej). Po pozytywnym wyniku rekrutacji, pracodawca np. rodzic, zatrudnia wskazanego przez agencję pracownika na warunkach bezpośrednio z nim ustalonych (umowa o pracę, umowa o dzieło, umowa zlecenie). Rekrutacja i selekcja odbywa się bardzo starannie. Oto przykład rekrutacji do jednej z agencji :

„Każda osoba składająca aplikację musi osobiście spotkać się z naszą konsultantką; nie przyjmujemy zgłoszeń telefonicznie i mailowo w myśl zasady, że najważniejszy jest kontakt bezpośredni. Wszystkie osoby wypełniają kwestionariusze, w których szczegółowo opisują swoje kompetencje na aplikowane stanowisko, doświadczenie zawodowe, dyspozycyjność oraz oczekiwania finansowe i stan zdrowia.

Kolejny etap to weryfikacja otrzymanych dokumentów (referencji, zaświadczenia o stanie zdrowia i niekaralności). Czasem gościmy również w domach aplikowanych osób. Wszystkie osoby zgłaszające się do nas wypełniają test psychologiczny i spotykają się ze współpracującym z nami psychologiem, który ocenia kompetencje psychologiczno-społeczne kandydata. Po pozytywnym przejściu procedury, wybrani kandydaci biorą udział w warsztatach Pierwszej Pomocy oraz w warsztatach Niania Najwyższego Zaufania. Dopiero tak przygotowane nianie i opiekunki polecane są jako nasi współpracownicy” [www.nanny-time.pl].

Ankiety dla opiekunek zawierają szczegółowe pytania dotyczące między innymi: doświadczenia, umiejętności gry na instrumencie, sprawności ruchowej, prawa jazdy, nawyków żywieniowych. W taki oto sposób rekrutację przeprowadza większość agencji, zapewniając, że rekomendowane przez nie nianie są kreatywne, kompetentne, posiadają wiedzę o dzieciach i uczestniczą w ich rozwoju i edukacji.

Cechy idealnej opiekunki

Osoba opiekująca się małym dzieckiem bierze na siebie ogromną odpowiedzialność, stąd wymagania, jakie powinna spełnić, są wysokie i dotyczą wielu aspektów jej osobowości, społecznego funkcjonowania i sfery emocjonalno-motywacyjnej, nie pomijając oczywiście odpowiedniego poziomu intelektualnego. Wśród najważniejszych cech, jakimi powinna się charakteryzować opiekunka, wymienia się: cierpliwość i opanowanie, tolerancję, odpowiednie podejście do podopiecznego, kreatywność i pomysłowość, umiejętność szybkiego reagowania w kryzysowych sytuacjach, troskliwość, pogodę ducha.

Oczywiście jest to tylko kilka cech, które wymagane są w tym zawodzie. Rodzice najczęściej jednak oddają swoją pociechę osobie, która „czuje powołanie”, wtedy decydujące znaczenie ma pierwszy kontakt niani z dzieckiem, które musi dobrze czuć się w jej towarzystwie.

Z punktu widzenia psychologii małym dzieckiem najlepiej zaopiekuje się osoba, która:

- kocha dziecko, dlatego wiele znosi i wiele mu wybacza, jest cierpliwa i spontanicznie obdarza dziecko swoją uwagą,
- wobec dziecka jest stała w swych uczuciach, wie, że dziecko na relacji z nią zbuduje poczucie bezpieczeństwa, osoba ta nagle nie wyjedzie, nie zniknie, nie obrazi się,

- jest otwarta, ciekawia ją potrzeby dziecka, stara się je zrozumieć i zaakceptować, przyjmuje dziecko takim, jakie jest, nie narzucając mu określonych zachowań,
- posiada dobrą kondycję fizyczną, pomagającą towarzyszyć ruchliwemu i mającemu mnóstwo energii dziecku poznawać świat,
- ufa swojemu rozsądkowi i intuicji, jest spokojna i zrównoważona, nie panikuje z byle powodu, jej spokój udziela się także dziecku.

W ostatnim okresie do zamożnych polskich rodzin zawitała guwernantka – osoba zapewniająca nie tylko opiekę, ale też znająca podstawy psychologii, pedagogiki i socjologii oraz języki obce (guwernantka, guwerner – nauczyciel domowy, wychowawca dzieci w zamożnych domach).

Nowa ustawa o formach opieki nad dziećmi do lat 3

Dnia 5 stycznia 2011 zdecydowaną większością głosów sejm RP przyjął ustawę o formach opieki nad dziećmi do lat 3. Tak zwana „ustawa żłobkowa” ma ułatwić zakładanie nowych placówek przez gminy, osoby prywatne, a także przez zakłady pracy czy uczelnie. Szeroka oferta placówek opiekuńczych gwarantowanych przez państwo daje możliwość większego komfortu bycia rodzicem, a co za tym idzie ma wpływ na podejmowanie decyzji o kolejnych dzieciach.

Główne zalety ustawy rządowej to :

- 1) wprowadzenie nowych, elastycznych instytucji opieki nad dziećmi,
- 2) zapewnieniem opieki w czasie przerwy wakacyjnej – co będzie służyć ich rozwojowi, powstawaniu nowych miejsc pracy, aktywizacji zawodowej rodziców jak i osób podejmujących się opieki,
- 3) likwidacja przepisów dotyczących podleganiu tego typu formy opieki pod Zakłady Opieki Zdrowotnej,
- 4) wprowadzenie formy zatrudniania niani na umowę zlecenie, z możliwością opłacenia składek do ZUS przez państwo (pod warunkiem, że oboje rodzice pracują),
- 5) stworzenie następujących formy opieki nad dziećmi: żłobek, klub dziecięcy, opiekun dzienny, niania.

W ramach wszystkich wymienionych form będzie świadczona kompleksowa opieka nad dzieckiem od 20 tygodnia życia do lat 3, a w wyjątkowych przypadkach do lat 4.

Podmioty prowadzące formy opieki nad dzieckiem do lat 3 zobowiązane są do:

- wspomagania indywidualnego rozwoju dziecka przez zapewnienie pie-

lęgnacji i bezpieczeństwa oraz zapewnienie warunków podobnych do domowych,

- umożliwienie zdobycia podstawowych nawyków higienicznych przygotowujących dziecko do przedszkola,
- sprawowania opieki odpowiednio do potrzeb dziecka,
- kształtowanie osobowości dziecka przez wychowywanie go w najbliższym kręgu środowiskowym, stopniowo rozszerzając kontakty z otoczeniem,
- współdziałania z rodziną, pomagając jej w wychowaniu i opiece oraz doprowadzeniu do takiego stopnia rozwoju psychofizycznego, który umożliwi pobyt dziecka w przedszkolu.

W myśl ustawy z niania – to forma opieki indywidualnej nad dziećmi w wieku od 20 tygodnia życia do 3 lat (wyjątkowo do 4lat) sprawowana w miejscu zamieszkania dziecka przez zatrudnioną w tym celu osobę. Oferta może być skierowana do osób posiadających relatywnie wysokie zarobki. Osoby zatrudniające nianię w systemie podatkowym korzystałyby ze zwiększonych kosztów uzyskania przychodu, dzięki czemu zmniejszone zostałyby ponoszone koszty zatrudniania niani [www.mpips.gov.pl].

Biorąc pod uwagę fakt, iż większość niań zatrudniona jest nieformalnie, wprowadzenie takiego rozwiązania mogłoby przyczynić się do większego zainteresowania pracą niani i zaspokojenia części popytu na usługi opiekuńcze. Zatrudnione nianie miałyby też zwiększoną ochronę socjalną.

Raport za rok 2010 na temat opiekunek dziecięcych

Zatrudnienie niani jest ostatnio popularną alternatywą dla żłobka lub przedszkola. Opublikowany na portalu niania.pl raport dotyczący rynku niań z roku 2010, opracowany został na podstawie analizy ogłoszeń 52 tysięcy niań i 27 tysięcy rodziców i dostarcza ciekawych informacji.

Przeciętna polska opiekunka jest 28 letnią kobietą, mieszkającą w dużym mieście. Zarabia średnio 8,73 zł za godzinę, pracuje na cały etat, opiekując się niemowlęciem lub dzieckiem do lat 3.

Jej średnie doświadczenie zawodowe to nieco ponad 2 lata. Zazwyczaj zajmuje się dzieckiem 8–10 godzin dziennie od poniedziałku do piątku, rzadko mieszka z rodziną, u której pracuje. Opiekuje się dziećmi głównie w rodzinie klasy średniej o wysokich dochodach, mieszkającej w dużej aglomeracji.

64 % niań mieszka i pracuje w największych polskich miastach, takich ja Warszawa, Kraków, Łódź, Poznań i Wrocław. We wszystkich największych

miastach zaobserwowano duży wzrost ofert pracy dla niań oraz ogłoszeń opiekunek. Największy wzrost można zaobserwować w Łodzi – w 2010 roku ilość chętnych do pracy niań wzrosła o 50%, a rodziców poszukujących opiekunki o 25% w stosunku do roku poprzedniego. Natomiast najmniejszy wzrost zanotowała Warszawa, liczba niań wzrosła tam o ok. 20% , wzrost ofert pracy dla opiekunek o ponad 8%.

Warszawa ma jednak największą ilość ofert pracy i ogłoszeń niań w Polsce. 25% całego rynku opieki nad dziećmi w Polsce stanowi Warszawa.

W 2010 roku zdecydowaną większość (94%) z prawie 52 tysięcy osób zarejestrowanych jako niania stanowią kobiety. Najwięcej niań (61 %) jest w wieku poniżej 25 roku życia, najczęściej są nimi studentki poszukujące dorywczej pracy (w roku 2009 stanowiły 64%). 20% niań to kobiety w wieku 25–40 lat i zwykle są nimi zawodowe opiekunki dziecięce, które ukończyły odpowiednie kursy i szkolenia.

Kobiety powyżej 40 roku życia to 19% wszystkich niań. Głównie są to emerytowane nauczycielki i pielęgniarki z bogatym doświadczeniem zawodowym lub mające doświadczenie zdobyte w trakcie wychowywania własnych dzieci. W roku poprzednim takich osób było 18%. Odnotowano zatem niewielki wzrost liczby osób w wieku średnim i starszym poszukujących pracy jako opiekunka.

Okolo 20% ofert pracy dla niań zawiera dodatkowe wymagania, takie jak: sprząatanie, pranie, gotowanie, zakupy i 70 % opiekunek deklaruje gotowość do tego rodzaju prac. Większość rodziców jednak oczekuje skupienia uwagi głównie na dziecku, w tym przygotowania mu posiłku i sprząatania po jego zabawie.

Oferty pracy dla opiekunek zamieszczają głównie kobiety (76%). Zatem w poszukiwanie niani angażują się zwykle matki, ale decyzja o wyborze konkretnej osoby należy do obojga rodziców. Na zamieszkanie z nianią w 2010 roku zdecydowało się jedynie 2% rodzin.

Okolo 45% ogłoszeń umieszczanych w 2010 roku na portalu niania.pl dotyczy dzieci w wieku od 1 do 12 miesięcy. Opiekunek dla maluchów w wieku od 1 do 3 lat poszukuje 36 % zarejestrowanych na portalu rodziców. Tylko 19% to oferty pracy dotyczące dzieci powyżej 3 lat. W tym przypadku jest to opieka okazjonalna np. niektóre wieczory czy weekendy.

Stawka godzinowa niani zależy od wielu różnych czynników, takich jak: miejsca zamieszkania, doświadczenia, zakresu obowiązków, ilości podopiecznych. W raporcie porównano zarobki opiekunki w 5 największych

miastach oraz ich okolicy. Najwięcej zarabiają nianie w aglomeracji warszawskiej – średnio 11,38 złotych za godzinę. We Wrocławiu stawka wynosi 8,95 złotych za godzinę. Najmniej zarabiają nianie w Łodzi i okolicach, średnio 8,33 za godzinę. W mniejszych miastach zarobki są jeszcze niższe: 6–7 zł za godzinę pracy.

Badana własne

Wobec rosnącego zainteresowania zatrudnianiem opiekunki, w kontekście specjalnie opracowanej przez rząd RP ustawy autorzy pracy podjęli badania, których celem było poznanie i analiza opinii i poglądów studentów studiów niestacjonarnych jednej z niepublicznych łódzkich uczelni na temat miejsca opiekunki w procesie opieki i wychowania dziecka, najczęściej spotykanych sposobów poszukiwania i wyboru opiekunki, istotnych cech charakteryzujących dobrą opiekunkę.

Interesujące było uzyskanie odpowiedzi na następujące pytania badawcze:

1. Z jakiej formy opieki korzystały osoby badane posiadające dzieci?
2. Jaka jest, w opinii studentów jednej z łódzkich uczelni, rola opiekunki dziecięcej w wychowaniu małego dziecka?
3. Jakie cechy w opinii respondentów powinna posiadać opiekunka dziecięca?
4. Na co ankietowani zwróciliby uwagę zatrudniając opiekunkę?
5. Kto ma ich zdaniem największe szanse na zatrudnienie jako niania?

W badaniach własnych wykorzystano autorską ankietę, składającą się z 15 pytań zawierających odpowiedzi do wyboru.

Do obliczeń statystycznych zastosowano oprócz wskaźnika struktury wyrażonego w procentach, test nieparametryczny: Test Dokładny Fishera dla małych grup, gdzie $N < \text{bądź} \text{ równie } 30$, a za poziom istotności uznano $p < 0,005$.

Badania zostały przeprowadzone w maju 2011 roku. Grupę badaną stanowiło 30 losowo wybranych studentów III roku studiów niestacjonarnych pierwszego stopnia na kierunku pedagogika o różnych specjalnościach, np.: pedagogika terapeutyczna z rehabilitacją ruchową, pedagogika wczesnoszkolna, doradztwo zawodowe, resocjalizacja, pedagogika opiekuńczo-wychowawcza. Wśród ankietowanych były 22 kobiety i 8 mężczyzn. Najmłodszy z respondentów miał 21 lat, a najstarszy 44. W mieście zamieszkuje 18 osób, na wsi 12. Większość z ankietowanych (21 osób), to osoby pracu-

jące w bardzo różnych zawodach. Są wśród nich między innymi urzędnicy, pracownicy produkcji, magazynierzy, terapeuci, sprzedawcy, księgowa i nauczyciel w przedszkolu. Spośród 30 badanych osób 9 nie pracuje.

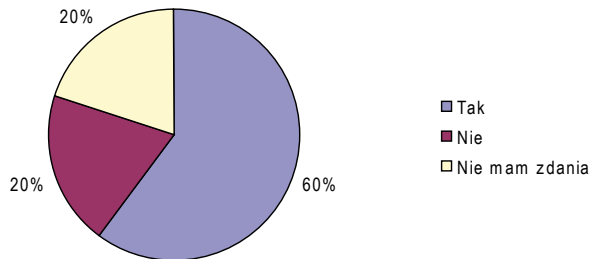
W grupie były osoby zarówno posiadające już własne potomstwo i doświadczenia w organizacji różnych form opieki nad dzieckiem (14 ankietowanych tj. 47% badanych), jak i osoby bezdzietne.

Tab. 1. Formy opieki, z jakich korzystały osoby posiadające dzieci (N=14)

Formy opieki	Liczba osób
Rodzice i dziadkowie	7
Dziadkowie	2
Opiekunka	1
Żłobek, przedszkole	2
Dziadkowie, żłobek	2
Razem	14

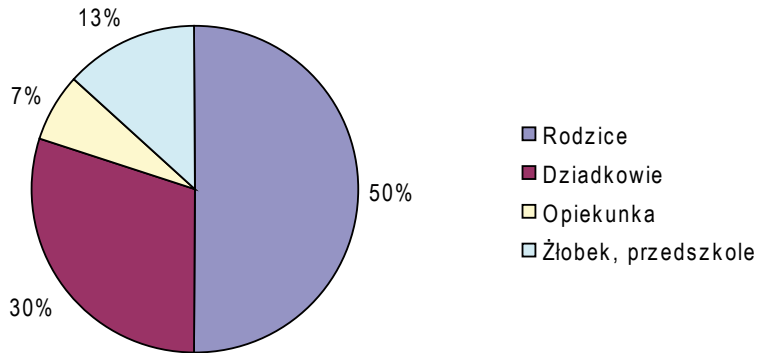
Z danych zamieszczonych w tabeli wynika, że wśród osób badanych posiadających potomstwo (N=14) najczęściej dziećmi opiekowali się wspólnie rodzice i dziadkowie, natomiast tylko jedna osoba korzystała z usług płatnej opiekunki dziecięcej (różnica istotna statystycznie, $p=0,0044$).

Ryc. 1. Ważność roli opiekunki dziecięcej w wychowaniu dziecka (N=30)

Z analizy danych wynika, że 18 (60%) respondentów z badanej grupy uznaje za ważną rolę jaką pełni opiekunka w wychowaniu dziecka.

Ryc. 2. Kto powinien sprawować opiekę nad dzieckiem wg respondentów? (N=30)

Jak wskazują uzyskane wyniki, połowa badanych (15 osób) uważa, że dzieckiem powinni zajmować się wyłącznie rodzice. Na drugim miejscu znaleźli się dziadkowie, następnie żłobek i przedszkole, a na końcu opiekunka (wskazały tak tylko 2 osoby). Istnieje zatem statystycznie istotna różnica ($p=0,0004$) w liczbie odpowiedzi preferujących opiekę rodzicielską nad opieką świadconą przez zatrudnioną opiekunkę.

Tab. 2. Cechy idealnej opiekunki w ocenie respondentów (N=30)

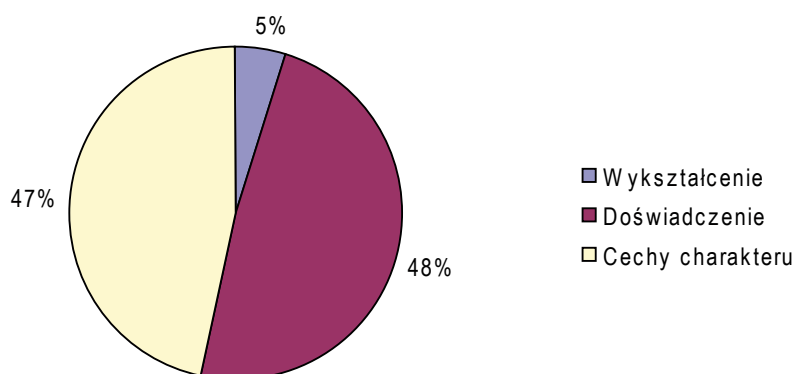
Cechy	Liczba odpowiedzi	% odpowiedzi
Cierpliwość i opanowanie	30	20%
Kreatywność i pomysłowość	17	11%
Troskliwość	16	10%
Pogoda ducha	13	9%
Umiejętność szybkiego reagowania w kryzysowych sytuacjach	24	16%
Odpowiedzialność	22	15%
Zaangażowanie	10	7%
Uczciwość	13	9%
Spostrzegawczość	5	3%
Razem	150	100%

Respondenci mogli zaznaczyć więcej niż jedną odpowiedź, uzyskano łącznie 150 odpowiedzi, z których wynika, że w ocenie ankietowanych cechą najważniejszą u opiekunki jest cierpliwość i opanowanie (zaznaczono je 30 razy), następną cechą to umiejętność szybkiego reagowania w kryzysowych sytuacjach, trzecia to odpowiedzialność. Kolejną cechą to kreatywność i pomysłowość, następnie troskliwość, pogoda ducha i uczciwość. Spostrzegawczość była najrzadziej zaznaczaną cechą (5 wskazań).

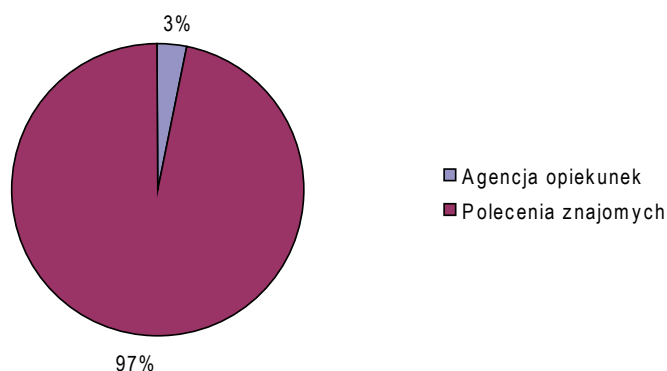
Tab. 3. Cechy, na które respondenci zwróciliby uwagę zatrudniając opiekunkę (N=30)

Cechy	Liczba odpowiedzi	% odpowiedzi
Palenie papierosów	13	14%
Doświadczenie	23	26%
Czy sama ma dzieci	14	15%
Wygląd	9	10%
Wiek	7	8%
Koszty wynagrodzenia	1	1%
Czy dziecko polubi opiekunkę	23	26%
Razem	90	100%

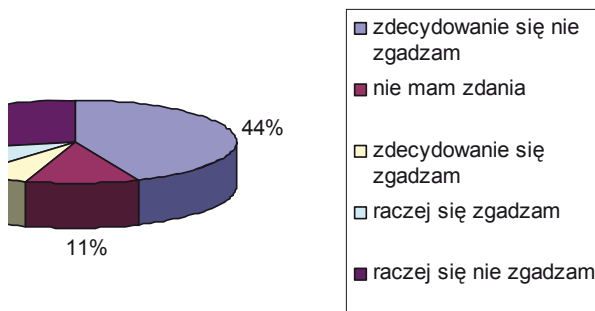
Ankietowani mieli możliwość zaznaczenia trzech odpowiedzi, łącznie uzyskano ich 90. Z zestawienia umieszczonego w powyżej tabeli wynika, że ankietowani na pierwszym miejscu zwróciliby uwagę na doświadczenie niani (23 zaznaczenia) i okazywaną przez dziecko sympatię do niani (23 odpowiedzi). Kolejnym argumentem byłoby posiadanie przez opiekunkę dzieci i palenie papierosów. Wiek przyszłej niani i koszt związane z wynagrodzeniem (1 zaznaczenie) znalazły się na ostatnim miejscu.

Ryc. 3. Najważniejsze atuty opiekunki według respondentów; (N=30)

Z analizy zgromadzonych danych wynika, że w ocenie respondentów najważniejsze u opiekunki dziecięcej jest doświadczenie (48%) i cechy charakteru (47%), wykształcenie znalazło się na ostatnim miejscu (5%).

Ryc. 4. Z jakiej formy rekrutacji skorzystaliby respondenci zatrudniając opiekunkę? (N=30)

Wyniki umieszczone na powyższym diagramie wskazują, że prawie wszyscy respondenci, zatrudniając opiekunkę, skorzystaliby z polecenia znajomych (29 osób). Agencję opiekunek wybrałaby zaledwie jedna osoba, co jest różnicą istotną statystycznie ($p=0,000$).

Ryc. 5. Opieka instytucjonalna a opieka domowa (N=30)

Jak wynika z uzyskanych w ankiecie odpowiedzi 26 badanych osób, co stanowi 87%, uważa, że lepszą opiekę niż żłobek zapewni dziecku opiekunka ($p=0,000$) i jest to różnica istotna statystycznie.

Dyskusja

W oparciu o wyniki przeprowadzonych badań autorzy podjęli próbę odpowiedzi na pytanie o miejsce opiekunki dziecięcej w systemie opieki i wychowania małego dziecka. Dotychczas nie prowadzono jeszcze na gruncie polskim badań dotyczących zastępczej opieki domowej sprawowanej przez nianie. Coraz większa popularność tej formy opieki spowodowała opracowanie nowych przepisów w Ustawie z dnia 04.02.2011 o opiece nad dziećmi w wieku do 3 lat. Niestety ustawa ta w powszechnej opinii nie spełniła oczekiwań ani samych rodziców, ani osób podejmujących tego typu zatrudnienie. Propozycje profesjonalnie przygotowanych kursów dla opiekunek dziennych nie cieszyły się zainteresowaniem, być może jak się podaje, z powodu wysokich kosztów kształcenia.

Połowa ankietowanych sądzi, że dzieckiem powinni zajmować się rodzice, 30% jest zdania, że dziadkowie, zatem zgodnie z poglądami najlepszą opiekę zapewnią dziecku osoby mu najbliższe. Spośród 14 osób badanych posiadających potomstwo taką właśnie formę wybrało aż 9 rodzin, zaledwie jedna skorzystała z niani. Większość respondentów potwierdza, że lepszą opiekę zapewni dziecku opiekunka dziecięca (87%) niż żłobek. 60% ankietowanych uważa, że opiekunka spełnia ważną rolę w wychowaniu dziecka. Zapracowani rodzice powierzają swój największy skarb, dziecko, obcej osobie, licząc, że zajmie się nim najlepiej jak umie. Jeśli jest to oso-

ba doświadczona, odpowiedzialna, mająca w sobie dużo miłości i ciepła, oznacza to, że wybór był trafny. Dobra niania okazuje zainteresowanie, umie słuchać, wprowadza jasne reguły, jest konsekwentna i okazuje akceptację podopiecznemu.

Cechy niani, które uzyskały najwięcej głosów to: cierpliwość i opanowanie, umiejętność szybkiego reagowania w kryzysowych sytuacjach i odpowiedzialność.

W dalszej kolejności wymieniane były kreatywność i pomysłowość, troskliwość, pogoda ducha i uczciwość. Cechami, które miały najmniej głosów były: spostrzegawczość i zaangażowanie. Zatrudniając nianię, ankietowani zwróciliby uwagę na doświadczenie i na fakt, czy dziecko polubiło opiekunkę. Następnie na to, czy niania sama ma dzieci i czy pali papierosy. Najmniej głosów uzyskał wygląd, wiek i koszt zatrudnienia opiekunki oraz jej wykształcenie.

Prawie wszyscy badani, zatrudniając opiekunkę, skorzystaliby z polecenia znajomych (97%) a nie z agencji opiekunek. Ciekawostką jest to, że żadna z osób nie skorzystałaby z ogłoszeń. Wyniki pokazują, że ankietowani najchętniej powierzyliby opiekę nad dzieckiem osobie sprawdzonej, mającej dobrą opinię w środowisku.

To jak wychowywane jest małe dziecko będzie miało duże znaczenie w jego dorosłym życiu, w postrzeganiu przez nie świata i stosunku do ludzi. Będzie miało wpływ na jego rozwój zarówno fizyczny jak i emocjonalny.

Z najnowszych poglądów dotyczących teorii przywiązania i badań prowadzonych na ten temat na świecie wiadomo, że „zaburzenie opieki nad dzieckiem we wczesnym okresie życia może mieć niekorzystny wpływ na jego rozwój psychiczny” [Birch, 2007, s. 54].

We współczesnych klasyfikacjach występują dwie kategorie zaburzeń przywiązania: reaktywne zaburzenia przywiązania w dzieciństwie i zaburzenia selektywności przywiązania w dzieciństwie.

Reaktywne zaburzenia przywiązania w dzieciństwie to zespół objawów przejawiających się utrwalonymi interakcjami społecznymi dziecka, z zaburzeniami emocjonalnymi, ale z zachowaną reakcją na wydarzenia w otaczającym dziecko środowisku. Przyczyną zaburzenia jest niewłaściwa opieka czyli zaniedbywanie fizyczne i psychiczne lub maltretowanie dziecka. Zaburzenie to rozwija się przed 5 r.ż., a dzieci wykazują sprzeczne lub ambiwalentne reakcje społeczne. Stają się one szczególnie widoczne w trakcie powitań i pożegnań. Podchodząc do opiekunów odwracają wzrok, trzyma-

ne na rękach nie patrzą na nich, pocieszane reagują mieszaniną zbliżenia, oporu i unikania. Zaburzenia emocjonalne polegają na poczuciu nieszczęścia i przejawiają się reakcjami wycofania: zwijanie w kłębek na podłodze, agresja wobec siebie i innych, czasami lękliwość i nadmierna czujność. Wspólna zabawa z rówieśnikami jest niemożliwa lub utrudniona z powodu występujących u takiego dziecka negatywnych reakcji emocjonalnych. Temu zaburzeniu może towarzyszyć zahamowanie wzrostu i nieprawidłowy rozwój fizyczny [Wolańczyk, 2005].

Zaburzenia selektywności przywiązania w dzieciństwie to wczesny brak wybiórczych więzi, utrzymywanie się słabych interakcji społecznych oraz brak ich specyficzności w odniesieniu do sytuacji. Zaburzenie to występuje u dzieci, u których od wczesnego niemowlęctwa często zmieniał się opiekun (np. wychowywanych w instytucjach) i powstaje ono w pierwszych pięciu latach życia dziecka. Stan ten może utrzymywać się bardzo długo i często nie ustępuje, mimo otoczenia dziecka stabilną opieką. Obserwuje się też problemy w relacji z rówieśnikami, zaburzenia zachowania i emocji.

Konsekwencją problemów w rozwoju więzi są kłopoty w relacjach z rówieśnikami, w nawiązywaniu przyjaźni, problemy w relacjach z płcią przeciwną. Zdarza się, że występują zaburzenia zachowania i emocji, zaburzenia czynności poznawczych. U nielicznych osób występują w dorosłym życiu kłopoty w relacjach z ich własnymi dziećmi, które bywają zaniedbywane lub są ofiarami przemocy [Wolańczyk, 2005].

Decydując się na zastępczą formę opieki, należy pamiętać, jakie mogą być skutki braku prawidłowej więzi dla dalszego rozwoju emocjonalnego i społecznego. Od ponad 60 lat prowadzone są badania, których celem jest uzyskanie odpowiedzi na następujące pytania: czy dzieci powinny doświadczać separacji od matki we wczesnym dzieciństwie i spędzać czas w żłobku czy pod opieką niani, zamiast w konwencjonalnych warunkach w rodzinie? Czy matki dzieci do 3 roku życia powinny podejmować pracę zawodową, czy korzystać jednak z dobrodziejstwa urlopów wychowawczych?

Wnioski

Analiza wyników przeprowadzonych badań, pozwoliła na wyciągnięcie kilku ważnych wniosków:

1. W ocenie respondentów opiekunka dziecięca odgrywa ważną rolę w wychowaniu dziecka, choć preferowana jest opieka sprawowana przez rodziców lub/i dziadków.

2. Najlepsza opiekunka to taka, która jest cierpliwa i opanowana, umie szybko zareagować na niespodziewaną sytuację i jest odpowiedzialna.
3. Doświadczenie, stosunek dziecka do opiekunki i palenie papierosów to najważniejsze kwestie, które wzięłyby pod uwagę osoby ankietowane przy zatrudnianiu niani.
4. Większą szansę na zatrudnienie jako niania ma osoba sprawdzona, polecana przez znajomych, mająca dobrą opinię w środowisku.

Bibliografia

Birch A., (2007), *Psychologia rozwojowa w zarysie*, PWN, Warszawa.

Bowlby J., (1969), *Attachment and Loss, t.1*, Hogarth, London.

Bryant B., Harris M., Newton D., (1980), *Children and minders*, Grant McIntyre, London.

Gajewska G., (2004), *Pedagogika opiekuńcza i jej metodyka*, GAJA, Zielona Góra.

Mayall B., Petrie P., (1983), *Childminding and Day nurseries: What kind of care?*, Heinemann Educational Books, London.

Melhuish E. C., (1990), *Research on Day care for Young children In the United Kingdom* [w:] Melhuish E.C., Moss P. (red.), *Day care for young children: International Perspectives*, Routledge, London.

Moss P., (1987), *A review of childminding research*. Thomas Coram Research Unit, University of London.

Schaffer H.R., Emerson P.E., (1964), *The development of social attachments in infancy*. Monographs of Social Research in Child Development, nr 74, s.29.

Wolańczyk T., (2005), *Zaburzenia emocjonalne i behawioralne*, PZWL, Warszawa.

Netografia:

www.mpips.gov.pl

www.nany-time.pl